

Tasavvuf (Bâtınilik) ve Türkiye Müslümanlarına Etkisi

Tarık Ebu Abdullah

15 Ara, 2018

<https://ilimvecihat.com>

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

Muhakkak ki tasavvuf Müslümanlar için en önemli mevzulardan biridir. Önemli olması doğruluğundan ve faziletinden kaynaklanmıyor, bilakis İslam ümmeti için en büyük tehlikelerden biri olduğu için ve Müslümanların bu fesattan fevkalade teyakkuzda olmaları gerektiği için çok önemlidir.

Bunun için eskiden beri tasavvufun batıl hakikatini ortaya koymak için ve Müslümanları bu batıldan sakındırmak için eskilerden ve yenilerden birçok İslam uleması kitaplar telif etmişler ve tasavvuf ehline reddiyeler vermişlerdir.

Doğrusu tasavvufun hakikatini izah etmek çok söz ister. Bir dergi yazısı elbette buna kâfi gelmez. Lakin tamamından aciz olmak bazısını izah etmeye mani değildir. Bunun için bu yazıda muhtasar bir şekilde tasavvufla alakalı üç konudan bahsetmek istiyorum.

Bir: Tasavvufun Bâtınilikle ilişkisi.

İki: Tasavvufun Şiilikle ilişkisi.

Üç: Türkler tasavvufla nasıl tanıştı ve etkisi ne oldu?

Bir: Tasavvufun Bâtınilikle ilişkisi

البَّاطِنِيَّة (Bâtınilik) بَطْن (batane) fiilinin masdarı بَطْن (batnun) dan alınmadır ve bir şeyin içi, iç yüzü, derinliği ve sırrı gibi manalara gelir. İstılahta Bâtıniyye'den ulema muayyen bir fırkayı kastetmezler. Zira Bâtını fırkalar ve taifeler çoktur. Bilakis Bâtıniyye (Bâtınilik) itikadi ve fıkhi bir mezheptir.

Bütün Bâtını fırka ve taifelerin müşterek vasfı, her şeyin zahiri ve bâtını olmasına itikad etmeleri ve şer'i nassları kendi Bâtını itikadlarına göre tevili etmeleridir. Eski Bâtını fırkalarda ve taifelerde diğer bir müşterek vasfı Şii olmalarıydı. Lakin zamanımızda mevcut olan bazı Bâtını fırkaları doğrudan Şii olarak tabir etmek artık mümkün değildir. Mesela tıpkı zamanımızdaki mealci, Kur'ancı taifeler ve muhtelif tarikatlar gibi.

Bâtıniligi iyi bilen ve Bâtını olduğu söylenilen eş-Şehristâni şöyle der: *"Bu ismi almalarının sebebi, her şeyin bir zahiri ve bir bâtını olduğuna ve her tenzilin bir tevili olduğuna hükmetmeleridir."* [1] Yani her şeyin zahiri vardır ve muhakkak onun bir de bâtını vardır. Zahir kabuk gibi şeyin dışında olandır. Bâtın ise onun içinde yatan ve özüdür. Matlub olan kabuk değil özüdür, demişlerdir. Ve her tenzilin tevili var derken kastettikleri, her şer'î nassın, ayetin bâtını bir tevili vardır.

Bâtınıliğin tasavvufu etkilemesi bağlamında ehemmiyet arz eden iki husus vardır. Evet! Her Bâtını fırkanın bir şekilde kendine mahsus bir yönü vardır, lakin hepsi şu iki hususta birdirler: Bâtını Tevil ve İmamlarının Masumiyeti.

Bâtını Tevil:

Ebu Hâmid el-Gazzâlî (*rahimehullah*) şöyle demiştir: *“Bâtıniler şöyle iddia etmişlerdir: Kur’an’ın ve haberlerin zahiri vardır. Bu zahirin içinde kabuk üzerinde işlediği gibi bâtını vardır. Aptal cahiller bu görünür suretlerin apaçık ve net olduklarını zannederler. Ama akıllı ve zeki olanlar indinde bunlar belirli hakikatleri işaret eden resimlerdir. Kim aklını sırlara, bâtınlara ve derinliklere dalmaktan alıkoyarsa ve aldanılmaya acele ederek zahirle yetinirse günaha ve kaldıramayacağı yükün altına girer.”* [2]

Bâtınilere göre Kur’an zahiri bir resimden ve onda gizlenmiş ve ancak kendilerinin görebildikleri bâtın hakikatten ibarettir. Onlara göre kendilerini resimle oyalayanlar aptal cahillerdir ve Kur’an’ın hakikatine ulaşamadıkları için aldanırlar, yanlış yaparlar ve saparlar. Ama kendileri her zahirin bir bâtını olduğunu bildikleri için zahiri, resimden okudukları hakikate münasip tevil ederler. Ayetlerin bâtını hakikatlerine ulaşanlardan şer’î teklif düşer ve artık rahatlarlar. Ama ayetlerin bâtını tevilini inkâr eden cahiller altından kalkamayacakları bir mesuliyete (şer’î teklife) ve günaha girerler.

Bâtınilerin bu sapıklıkları Kur’an’ı ve tüm varlığı heva ve nefislerine açtı. Hakikatin tabir edilmesini kendilerine mahsus gördüler, kibirlendiler ve İslam şeriatından çıktılar hatta İslam şeriatına muhalif davranmayı kendilerine caiz ve fazilet gördüler.

Ebu Mansur el-Bağdadi şöyle der: *“Bilin ki Bâtınıyye’nin Müslüman fırkalara zararı Yahudilerin, Hristiyanların ve Mecusilerin zararından daha büyüktür. Bilakis Dehriyye’nin ve diğer kâfir sınıfların vereceği zarardan daha büyüktür. Bilakis ahir zamanda zuhur edecek olan Deccal’in vereceği zarardan da daha büyüktür.”* [3]

Ve şöyle der: *“Bana göre Bâtıniler Dehri zındıklardır. Âlemin kademliğini iddia ediyorlar ve nefislerinin arzuladıkları her şeyi mubahlaştırmak için bütün Rasûlleri ve şeriatları inkâr ediyorlar.”* [4]

Bâtınilerin batıl tevilleri ne şeriata ne akla ne örfe ve ne de lügate dayanmaz. Bilakis sadece kendi heva ve arzularına dayanır. El-Harakâtu’l-Bâtınıyye adlı kitabın sahibi Muhammed Ahmed el-Hatîb şöyle der: *“Bâtınilere göre insanların muhtelif yaratılışları ve tasdikte farklılıklarından dolayı şeriat zahirden ve bâtından oluşur. Bunun için tevil yoluyla nassı zahiri delaletinden*

bâtını delaletine çıkarmak zorunludur. Zahir, manalar için verilmiş resimler ve misallerdir, derler. Bâtın ise sadece burhan ehline görünür olan gizli manalardır. Tevil ise zahirle bâtın arasındaki çelişkiyi giderir, derler.” [5]

Bunun için Kur'an lafızlarının manalarına değil, ardında yatan gizli, felsefî manalara ehemmiyet verirler. Duruma bir de dinî bir kisve verebilmek için bu gizli manaların Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem*)'den Ali (*radiyallahu anhu*)'ya öğretildiğini iddia ederler. Hatta bazıları bu manaların Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem*)'in dahi bilmediğini sırf Ali (*radiyallahu anhu*)'ya bildirildiğine iman etmişlerdir. Yani Kur'an zahir manası ve ahkâmıyla Muhammed (*sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem*)'e inmiştir ama Kur'an'ın sırları ve bâtını tevilleri Ali (*radiyallahu anhu*)'ya ve ondan sonra Ehl-i Beyt imamlarına inmiştir. Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem*) şeriatı, dinî ahkâmı, fıkıhı ve zahiri kanunları temsil eder. Ali (*radiyallahu anhu*) ve ondan sonra gelen imamlar ise hakikati, tevil, felsefeyi ve bâtını temsil ederler.

Bu batıl itikadlarıyla insanları kandırabilmek için Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem*)'in torunlarına iftira atarak birçok haber uydurmuşlardır. Mesela Cabir'in [6] rivayet ettiğine göre Ebu Cafer el-Bâkir (*rahimehullah*) şöyle demiş: “Kur'an'ı Allah'ın indirdiği gibi topladığını söyleyen yalan konuşmuştur. Çünkü Kur'an'ı Allah'ın indirdiği gibi toplamış ve hıfzetmiş olan sadece Ali bin Ebu Talib ve onun ardından imamlardır.” [7]

Böylece bâtınilere göre varlığın dinî ve dünyevi hakikatleri ancak imamlardan veya onların işaret ettikleri şahıslardan alınır. İhdas ettikleri bu bid'atle bütün dini kendi beşeri safsatalarına teslim etmişlerdir.

Lakin bu bâtını tevillerini halka açmazlardı. Bilakis sadece kendi havasları (*yani üstün sınıf, üstün ilim*) arasında zikrederler ve kendilerine mahsus kitaplarda yazarlardı. Kendilerine katılan ve sırlarını açtıkları kişilerden bâtını bilgileri gizlemeye ve kimseye açmamak üzere çok ağır yeminler alırlardı. Zındıklıklarının belli olmaması için Müslümanlara İslam şeriatına bağlı olduklarını izhar ederlerdi. Numan bin Hayyun Esâsu't-Tevil adlı kitabında şöyle der: “Cennetin bâtınından söz ettiğimizde zannedilmesin ki bir ebedilik cennetini ve nimetler diyarını kabul etmiyoruz veya ateşin bâtınından söz ettiğimiz zaman ateşin ve azap diyarının olmadığını söylediğimiz zannedilmesin. Her ne zaman bir şeyin bâtını tevilini yaptığımız zaman onun zahirini iptal ettiğimiz düşünülmesin. Bundan Allah'a sığınırız. Zira bâtın olmadan zahir olmaz. Ve her zahirin muhakkak bâtını vardır.” [8]

Kadı Numan el-Mağribi olarak meşhur olan Fâtımî Devleti'nin kadısı ve

İsmâiliyye fırkasına mensup olan Numan bin Hayyun'un zahiri kabul etmesinin sebebi, zahirin halka hitap etmesinden dolayıdır. Yani halkın hakikatlerden anlayabileceği ancak hitabın zahiridir. Bunun için Kur'an'ın zahirini inkâr etmediklerini iddia ederlerdi. Sadece kendilerinden olanlara gerçek yüzlerini gösterirlerdi.

Esâsu't-Tevil ve el-İdâh gibi kitapların muhakkiki olan muasır İsmailîlerden Ârif Tâmir şöyle diyor: *"İsmailî öğretiler avamın ameli ibadeti, yani zahir ilmi yerine getirmelerini emrederdi. Lakin havasın ve davetçilerin arasında ilmî ibadeti, yani bâtını ilmi, felsefeyi ve tevili neşrederdi."* [9]

Bu konuda birçok haber de uydurmuşlardır. Mesela İbn-u Bêbeveyh'in rivayet ettiğine göre Abdullah bin Sinan şöyle demiş: *"Ebu Abdullah'ın (es-Sâdık) yanına vardım ve "Sana feda olayım. Allah (azze ve celle)'nin **"Sonra kirlerini gidersinler;"** [10] kavlinin manası nedir?"* Cafer es-Sâdık *"Bıyıkları almak, tırnakları kesme ve buna benzeri"* dedi. Ben *"Sana feda olayım. Zerîh el-Muharibi bana senin **"Sonra kirlerini gidersinler;"** yani imama iltika (buluşma, kavuşma) manasındadır, dediğini söyledi"* dedim. Bunun üzerine *"Zerîh doğru söylemiştir, ben de doğru söyledim. Muhakkak ki Kur'an'ın zahiri var ve bâtını var. Zerîh'in kaldırabildiğini başka kim kaldıracabilir ki?"* [11]

Bâtını tevillere birkaç misal:

El-Bakara Sûresi 2.ayet:

ذَٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ

"Bu, o Kitaptır ki onda hiçbir şüphe yoktur. Muttakiler için bir hidayettir."

El-Ayyâşi kendi senediyle Cafer es-Sâdık'ın şöyle dediğini nakleder: ***"Bu, o Kitaptır ki onda hiçbir şüphe yoktur"*** Kitap, Ali'dir; onda hiçbir şüphe yoktur. ***"Muttakiler için bir hidayettir"*** Muttakiler, Şâımızdır."

El-A'râf Sûresi 33.ayet:

إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ

"Rabbim ancak favâhişi, ondan zahir (açık) olanı ve bâtın (gizli) olanı haram kıldı."

Muhammed bin Mansur şöyle dedi: *"Salih bir kula bu ayeti sordum, dedi ki: Kur'an'da zahir vardır ve bâtın vardır. Kitapta haram kıldığı hepsi zahir"*

olandandır. Bunların bâtını ise masiyet imamlarıdır. Kitapta helal kıldığı hepsi zahir olmandır. Bunların bâtını ise hak imamlardır.” [12]

En-Nur Sûresi 35.ayet:

اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُّورٌ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

“Allah semavâtın ve yerin nurudur. Nurunun misali, içinde kandil bulunan bir kandil yuvasına benzer. O kandil de bir cam içindedir. O cam ise doğuya da batıya da nispeti olmayan mübarek bir zeytin ağacından tutuşturulan, inciyi andıran bir yıldız gibidir. O ağacın yağı, neredeyse kendisine ateş dokunmaksızın dahi aydınlık verecektir. Nur üstüne nurdur. Allah dilediği kimseyi nuruna hidayet eder. Allah insanlar için misaller getirir. Allah her şeyi bilendir.”

Muhammed bin Yakub kendi senediyle Salih bin Sehl el-Hemdâni’den Cafer es-Sâdık’ın şöyle dediğini rivayet eder: **“Allah semavâtın ve yerin nurudur. Nurunun misali bir kandil yuvasına benzer”** Fâtıma, **“içinde kandil bulunan”** Hasan, **“o kandil de bir cam içindedir”** Hüseyin, **“o cam inciyi andıran bir yıldız gibidir”** Fâtıma, o dünya kadınları arasında yıldızı andıran incidir. **“Mübarek bir ağaçtan tutuşturulan”** İbrahim (aleyhisselam), **“doğudan ve batıdan olmayan zeytin”** ne Yahudi ve ne de Hristiyan, **“o ağacın yağı neredeyse aydınlık verecek”** ondan (Fâtıma’dan) neredeyse ilim infilak edecek **“kendisine ateş dokunmaksızın. Nur üstüne nurdur”** Fâtıma’dan sonra art arda gelecek olan imamlar **“Allah dilediği kimseyi nuruna hidayet eder”** Allah dilediğini imamlara hidayet eder.” [13]

İmamlarının masumiyeti:

Hevaperest insanlar kendi heva ve arzularına göre bir din inşa edip bu dinden nemalanabilmeleri için semavi nassların zahirini tahrif etmeleri gerekir. Ama bunu yapmaları mümkün değildir. Zira bu durumda gizlemeye çalıştıkları fesad herkese görünür olur. Bunun için bâtını tevile sarıldılar. Böylece ilahi habere istedikleri gibi mana verdiler. Ancak bu noktada diğer bir müşküle zuhur etti. Lügate, akla, örfe ve şeriata muhalif olan bu tevilleri nasıl izah edecekler ve doğruluğunu nasıl iddia edebileceklerdi? İşte burada mutlak masum olan ve sözleri, mutlak doğru ve hüccet olan imamları devreye soktular. İşin kudsiyetini ve kabulünü sağlamak ve artırmak için de Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem)’in âlini istismar ettiler ve halen de

ediyorlar. Böylece makul olan her şeye muhalif olan tevillerini ispat etmek için “İmam Ali (aleyhisselam) böyle dedi” veya “Ebu Abdullah (aleyhisselam) şöyle dedi” dediler. İmamlara da mutlak ilmi ve masumiyeti nispet ettikleri için tevilleri sorgulanmaz oldu. Hatta muhalefeti masiyet, inkârını ise şirk ve küfür kabul ettiler.

Ebu Cafer et-Tusi kendi senediyle Davud bin Kesir’den şöyle rivayet eder. Davud bin Kesir der ki: “Ebu Abdullah’a (Cafer es-Sâdık) şöyle dedim: ‘Allah (azze ve celle)’nin Kitabındaki namaz siz misiniz? Zekât siz misiniz? Hacc siz misiniz?’ Dedi ki: ‘Ey Davud, Allah (azze ve celle)’nin Kitabındaki namaz biziz. Zekât biziz. Oruç biziz. Hacc biziz. Şehru’l-Harâm biziz. Beledu’l-Harâm biziz. Allah’ın Kâbe’si biziz. Allah’ın kiblesi biziz. Allah’ın yüzü biziz. Allah-u Teâlâ şöyle buyuruyor: **“Nereye dönerseniz Allah’ın yüzü oradadır”** [14] Ayetler biziz. Beyyinâtlar biziz. Düşmanlarımız ise Allah’ın kitabındaki fahşadır. Münkerdir. Bağiydir. İçkidir. Kumardır. Dikili taşlardır. Fal oklarıdır. Sanemdir. Puttur. Cibttir. Tağuttur. Meytedir. Kandır. Domuz etidir. Ey Davud! Allah bizi yaratmıştır ve yaratılışımızı yüceltmıştır. Bizi üstün kılmıştır. Semavâtın ve yeryüzünün vekilleri, muhafızları ve haznedarları yapmıştır. Bize düşmanlar ve bize ters düşenler kılmıştır. Bizi kitabında en güzel ve O’na en sevimli olan isimlerle ima etmiştir. Bize ters düşenleri ve düşman olanları da kitabında O’nun ve muttaki kullarının en çok buğz ettikleri isimlerle ima etmiştir.” [15]

Bâtınilerin kitaplarında buna benzer birçok yalan rivayetler vardır. Bu rivayetten de kolaylıkla anlaşıldığı gibi, Bâtınilerin imanı ve dinin hepsi imamlardan, onları sevmekten ve onlar gibi imamcı olmayanlara karşı düşman olmaktan ibarettir. Sadece ilah olana mahsus olan mutlak masumiyeti imamları için kabul ederler. Böylece imamları ilahlaştırmışlardır.

Miratu’l-Envâr ve Mişkâtü’l-Esrâr sahibi Ebu’l-Hasan el-Fetûni şöyle der: “Mütevâtir derecesinde çok hadisler Kur’an ayetlerinin bâtını ve tevili, bilakis tenzili ve tefsiri (zahiri) pak seyitlerin üstün konumu hakkında ve hayırlı liderlerin beyan edilmesi için varid olduklarına delalet eder. Kastettiğim, seçilmiş Nebi ve âlinden saygın imamlardır. Bilakis ilahi kelamın sırlarını gören herkes için şu apaçık hak ve doğru olarak ortaya çıkar: Fazilet, nimetlendirme, methetme ve ikram etmekle alakalı ayetlerin ekseri bilakis hepsi onlar ve dostları (Şîaları) hakkında nazil olmuştur. Ve azarlayan, kötüleyen, tehdit eden ve korkutan kısımların çoğu bilakis tümü muhalifleri ve düşmanları hakkında varid olmuştur. Bilakis biraz sonra belli olacağı gibi münasip tahkik şunu gösteriyor ki Kur’an’ın tümü sadece onlara irşad etmek için, onları bildirmek ve onlar için var olan ilmi ve hükümleri beyan etmek için ve onlara itaat etmeyi emretmek için ve onlara muhalefet etmeyi terk etmeyi emretmek için

indirilmiştir. Allah (azze ve celle) Kur'an'ın zahirinin çoğunu tevhide, nübüvvete ve risalete davet kıldığı gibi bâtınının tümünü de onların imamlığına ve veliliğine davet kılmıştır.” [16]

Hicrî 10. asır Şîa âlimlerinden et-Tusteri “Masumiyet imamlık için şarttır ve manasının beyanı” başlığını attıktan sonra şöyle der: “İmam masumdur çünkü Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)’in yerine geçer. Ve Nebi gibi dünya ve din işlerinde genel velayetin sahibidir. Onun yerini doldurur. Nasıl ki nübüvvet için masumiyet ittifaken şart ise, aynı bunun gibi velayet için de lüzumen şarttır. Bilcümle, Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)’in masumiyetine delalet eden bütün deliller imamın da masumiyetine delalet eder.” [17]

Ehl-i Sünnet Nebi (sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem) için dinin tebliğinde masum olduğunu kabul eder. Ama Bâtıniler imamlarının mutlak surette masum olduklarını kabul ederler. Mutlak masumiyet ise sadece ilah olan için sahihtir. Böylece imamlarını kendilerine ilah kılmışlardır.

Muhammed er-Reyşehri’nin Mizânu’l-Hikme adlı kitabında aktardığına göre Ali (radiyallahu anhu) şöyle demiş: “İmamlığa müstahak olan imamın alâmetleri vardır. Bütün küçük ve büyük günahlardan masum olduğunun bilinmesi, yanlış fetva vermemesi, cevapta hata yapmaması, yanılmaması ve unutmaması, dünyalık hiçbir şeyle ilgilenmemesi bu alâmetlerdendir... Beşinci alâmet: Bütün günahlardan masum olmasıdır. Böylece masum olmayan imamlık yaptığı insanlardan ayrılır. Çünkü masum olmasa diğer insanların daldığı helak edici günahlara, şehvete ve lezzetlere dalmaktan emin olmazdı.” [18]

Bâtınilerin kitapları bu ve buna benzer nice uydurma haberler ve Ali (radiyallahu anhu)’ya ve Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem)’in torunlarına atılmış iftiralarla doludur. Bâtıniliği, şirk ve küfürlerini ve İslam ümmetine zararlarını anlatmak için kitaplar dolduracak sayfalar yazmak lazım gelir. Ama bunun yeri elbette burası değildir.

Benim burada bu iki hususu (Bâtını Tevil ve İmamların Masumiyeti) özetle ele aldıktan sonra dikkat çekmek istediğim mesele şudur: Bâtını tevil, Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem)’in ashabına öğrettiği bir şey değildir. Ashabın (radiyallahu anhum)’un talebeleri olan tabiine öğrettikleri bir şey değildir. Tabiinin de talebelerine öğrettikleri bir şey değildir. Hülâsa İslam ulemasının talebelerine öğrettikleri bir şey değildir. Seleften ve haleften Ehl-i Sünnet ulemasını bâtını tevilden müspet bahsettiklerini bulamazsın. Hatta “her zahirin bâtını vardır ve her tenzilin tevili vardır ve zahir bir şeyin kabuğu gibidir ve bâtın onun içi ve özüdür” sözünü Bâtıniliğin ölçüsü olarak kabul

etmişlerdir ve böyle söyleyen herkesi bâtını olarak kötölemişlerdir. Bâtını tevilin İslam'dan, Kur'an'dan ve Sünnetten hiçbir nasibinin olmadığını iman sahibi olan herkes kolaylıkla görebiliyor. Bununla beraber aynı bâtını tevil ve imamların masumiyet itikadı tasavvufi taifelerde de vardır. Tasavvuf sadece isimleri değiştirmiştir. Bâtın ve zahir değil, şeriat ve hakikat demiştir. Masumiyeti imamlar için değil, evliya için iddia etmiştir. Şu hâlde tasavvufun İslam Dininden olduğunu iddia etmek nasıl mümkündür? Evet! Bâtını tevil ve imamların masumiyeti İslam'da vardır diyen kişi tasavvufu da İslam'dan görecektir. Ancak bu batıldır. Ne naklen ve ne de aklen sahih değildir.

Tasavvufta Bâtını Tevil:

Yukarıda geçtiği gibi Bâtıniler dini zahir ve bâtın olarak taksim etmişlerdir. Aynı taksimatı tasavvufçular da yapmışlardır. Sofilerin önemli müfessirlerinden İbnu Acibe, "*Futuhâtü'l-İlahiyye*" adlı kitabında şöyle der: "*Şeriatın zahiri zahir ilimdir. O, nakledilmiş olan ilimdir. Bâtın ilim ise hibe edilmiş olan ilimdir. Veya şöyle diyebiliriz: Zahir ilim, hikmet ilmidir. Bâtın ilim, kudret ilmidir. Veya şöyle diyebiliriz: Zahir ilim, beşeri ilimdir. Bâtın ilim, ruhani ilimdir. Veya şöyle diyebiliriz: Zahir ilim, ibadet ilmidir. Bâtın ilim, rububiyet ilmidir. İlki, kâğıt(tan alınan) ilimdir. İkincisi, zevk ilmidir. Rububiyet ilmi, fena ve beka ilmidir, sarhoşluk ve ayıklıktır, birleşmedir ve birleşmenin birleşmesidir. Bu ilmin ibareyle edası olmaz. Fakat rumuzlarla işaret edilir. Çünkü ilmî değildir, zevkîdir. Şöyle denilse: "Tarikat ilmi kalbe taalluk eder ve bâtınıdır. Şu hâlde nasıl bâtın ilimden olmaz?" derim ki: İbare açıklar ve ortaya çıkarır. Bu ilmin ibareyle edası olmuş olsaydı o zaman zahir ilimden olurdu. Bu, zahir ehlinin tasavvufudur. Ama bâtın ehlinin tasavvufu ibareyle idrak edilmez. Daha evvel şeyhin şu sözü geçmişti:*

Sakin onu elde etmeye kalkışma

Defterden veya şiirden veya ercûzededen [19]

Muhakkikler yanında bâtın ilmi işte budur. Şeyh Abdolvâris şöyle demiştir: "İlimler üçtür: Zahir, bâtın ve bâtının bâtını. Aynı; insanın zahiri, bâtını ve bâtının bâtını olduğu gibi." Böylece şeriat ilmini zahir, tarikat ilmini bâtın ve hakikat ilmini bâtının bâtını olarak tarif etmiştir. Bu taksimat güzeldir. Ama cumhur iki kısımda (zahir ve bâtın) toplamışlardır." [20] İbn-u Acibe'nin sözü burada bitiyor.

Ve tasavvufun önemli kitaplarından olan "*Kitabu'l-Luma*" sahibi es-Serrâc et-Tusi şöyle diyor: "Zahir bâtına muhtaçtır ve bâtın zahire muhtaçtır. Allah (azze ve celle) şöyle buyuruyor: **"Hâlbuki bunu Rasûlü'ne veya içlerinden emir sahibi olanlara döndürmüştü olsalardı, içlerinde istinbat yapanlar onun**

ne olduğunu elbette bilirlerdi.” [21] İstinbat (hüküm çıkarma) edilen ilim bâtın ilimdir. O da tasavvuf ehlinin ilmidir. Çünkü onların Kur’an’ından ve hadisten istinbat ettikleri vardır. İlim, zahir ve bâtındır. Kur’an, zahir ve bâtındır. Hadis, zahir ve bâtındır. İslam, zahir ve bâtındır.” [22]

Görebildiğin gibi Bâtınilerin zahir bâtın akidesinin aynısı tasavvufta da vardır. Ancak tasavvufun doğrudan Bâtınilikle ilişkilendirilmemesi için zahir yerine şeriat ve bâtın yerine hakikat tabirlerini kullanmışlardır.

Ahmed el-Gümüştanevi şöyle diyor: *“Şeriat, Allah’a ibadet etmendir. Hakikat, O’nu hakikaten müşahede etmendir. Şeriat, emrettiklerini yerine getirmektir. Hakikat, hükmettiğini, takdir ettiğini, gizlediğini ve izhar ettiğini müşahede etmektir. Şunu bil ki zahir ehli şeriat ehlidir ve bâtın ehli hakikat ehlidir. Biri diğerini ilzam eder çünkü Hak Teâlâ’ya giden yolun zahiri var ve bâtını var. Zahir olan şeriattır ve bâtın olan hakikattir.”* [23]

Ve Ebu Talib el-Mekki şöyle diyor: *“Zahirin âlimleri dünyanın ve mülkün süsüdür. Bâtının âlimleri semanın ve melekûtun süsüdür. Zahirin âlimleri haber ve dil ehlidir. Bâtının âlimleri kalp ve müşahede erbabıdır... Bazı arifler şöyle demiştir: Zahir ilim, hükümdür ve bâtın ilim, hâkimdir. Hüküm, hâkim gelip onda hükmedinceye kadar durdurulmuştur.”* [24]

Tasavvufta Evliyanın Masumiyeti:

Bâtını Şîa fırkaları imamlarını masum kabul ettikleri gibi tasavvuf ehli de evliyasını masum kabul eder. Hatta Şîa’da imamlar neyse tasavvufta evlialar odur desek yanlış olmaz.

Evliyanın masumiyetini ilk dillendirenlerin en meşhuru Ebu’l-Kasım el-Kuşeyri’dir. O şöyle der: *“Evliyanın en büyük kerameti, daima itaate muvaffak olmaları ve masiyetten ve muhalefetten masum olmalarıdır.”* Ve şöyle der: *“Veli, isyan etme kudretiyle yaratılmamıştır. Bilakis itaat üzere daim olmaya muvaffak kılınmıştır.”* [25]

Ebu Bekr el-Vâsiti evliyayı üçe taksim ederek şöyle der: *“Bir tabakaya Allah hidayet nurunu ihsan etmiştir. Bunlar küfür, şirk ve nifaktan masumdur. Bir tabakaya Allah inayet nurunu ihsan etmiştir. Bunlar büyük ve küçük günahlardan masumdur. Bir tabakaya Allah kifayet nurunu ihsan etmiştir. Bunlar fasid düşüncelerden ve gaflet ehlinin davranışlarından masumdur.”* [26]

Ancak zahir ve bâtın taksimatında olduğu gibi bu hususta da inhırafları belli olmasın diye evlialar masumdur demezler, muhafaza altındadırlar, derler.

Bu, kendilerinin de ifade ettikleri gibi sadece aynı manayı ifade eden iki ayrı lafızdır. İman ettikleri ise, velilerin masum olmalarıdır.

Abdulvehhab eş-Şarani şöyle der: *“Bil ki Hak Teâlâ kutba ki o bâtın sultandır ancak ehliyet gözüyle nazar eder. Şayet zahir sultana bu gözle nazar etse hiçbir imam asla masiyet işlemez. Buna “Kime istemediği hâlde emirlik verilirse ona Allah onu koruyan bir melek vekil kılar” hadisi işaret eder. İşte bu masumluğun anlamıdır. Lakin edebe uygun olan, o (veli) muhafaza altındadır demektir, masumdur demek değil.”* [27]

Evliyayı masum kılarak ondan gelen her şeyin tasdik edilmesini ve iman edilmesini sağlamışlardır. Ayrıca bunun neticesi olarak ona mutlak itaati gerekli görmüşlerdir ve evliyanın tasarruflarının tümünü, şeriata muhalif olsa dahi itaatten kılmışlardır. Veliyi sorgulamak, onun söylediği veya yaptığı bir şey hakkında şüphe etmek doğrudan imanı bozan nakızdır.

Böylece dinlerini birbirilerini destekleyen, besleyen ve ilzam eden bu iki esas üzerine inşa etmişlerdir: *“Bâtını Tevil ve Evliyanın Masumiyeti.”* Bütün Bâtını fırka ve taifeler bu iki kaynaktan beslenirler. Zira ikisi olmadan nakle ve akla muhalif olan sözlerinin doğruluğunu asla iddia edemezler.

Elbette tasavvufta dile getirilmesi gereken çok daha fazla sapmalar var. Lakin hepsi bir şekilde bu iki sapık esasa bina ediyor. Bu yazı bundan fazlasını zikretmeye de münasip olmadığı için bu kadarıyla yetinmek istiyorum ve şunu açık ifade ederek birinci konuyu noktalamak istiyorum: Tasavvuf Bâtını bir disiplindir. Allah (*celle ve âlâ*)’nın Rasûlü Muhammed (*sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem*)’e indirdiği ve ondan bize sahabe (*radiyallahu anhum*)’dan aktarılmış olan İslam ile uzaktan yakından alakası yoktur.

İki: Tasavvufun Şiilikle İlişkisi

Dikkat eden görmüştür ki birinci bahiste getirdiğim nakillerin hepsini Şii kaynaklarından yaptım. Bunun sebebi daha evvel de dediğim gibi, bütün eski Bâtını fırkaların Şii olmasıdır. Bütün muhtelif Bâtını fırkalar ve taifeler eskiden bugüne kadar hep Ehl-i Beyt sevgisini ve bağlılığını kullanarak zındıklıklarını gizlemeye çalışmışlardır ve hevai imanlarını ve ibadetlerini istedikleri gibi şekillendirebilmeleri mümkün olacak bir teşri kaynağı bulmuşlardır. Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem*)’in kızları ve torunları gibi Müslümanlar için son derece hassas olan bir mevzuyu tahrif ederek ve kullanarak İslam ümmetini ifsad etmeye ve fitnelere düşürmeye münasip bir yol bulmuşlardır.

Tasavvufun Şîa ile buluştuğu ve birleştiği birçok husus vardır. Tarihi olarak, siyasi olarak ve dinlerini tesis eden itikadî ve usulî esaslar olarak birbirilerine

benzedikleri, kolladıkları ve destekledikleri birçok mevzu vardır. Ama bu yazının hacmi sınırlı olduğu için ve önemli bulduğum bir sonraki konuya yer açabilmek için bu konuyla alakalı sadece birkaç başlık vermekle iktifa etmek istiyorum.

Tasavvuf ile Şiiliğin tarihi ortaktır.

Fars diyarı ve Farisiler Şiiliğe beşik oldukları gibi tasavvufa da beşik olmuşlardır. El-Bestami, el-Hallac, Maruf el-Belhi, Yahya bin Muaz er-Razi gibi Tasavvuf büyüklerin hepsi Farisidir.

Sufi lakabını ilk kimin aldığı hususunda ihtilaf vardır. Kimisine göre Şîa'nın ilklerinden sayılan Ebu Hâşim el-Kufî'dir (vefatı h.150). Bazı tarihçilere göre ilk sufi olarak adlandırılan Kufe'de tesis edilmiş Şii bir taifenin imamı olan Abdulkerim'dir. (vefatı h.210). Bazılarına göre sufi ismini ilk alan Cafer es-Sâdık (rahimehullah)'ın talebesi olan Cabir bin Hayyan'dır (vefatı h.200).

Kaynakları birdir.

Şii fırkalar ve tasavvufî fırkalar dinî öğretilerini aynı kaynaklardan almışlardır. Bunlar o zaman Fars diyarına hâkim olan Ganûsilik, Platon (*Eflatun*) felsefesi, Yahudilik, Hristiyanlık, birinci konuda izah etmeye çalıştığım batıl, zahir ve bâtın anlayışı dâhilinde Kur'an ve Sünnet ve masum imamlar, veliler.

Ganûsilik, maddi âlemi terk edip kendini ruhani âleme hasretmeyi ve zühde, dünya fakirliğine ve hayır amellerine dayalı belirli yöntemlerle ilahi gücün insanda tecelli edeceğini, hulûl ve ittihad edeceğini öğreten kadim bir felsefedir. Bu felsefe hicrî ikinci asırda İslam âleminde Yunancadan tercüme faaliyetleri başlayınca Platon (*Eflatun*) felsefesi ve Aristo mantığıyla buluştu. Yahudilerden bâtını tevili, Hristiyanlardan dünya uzletini aldılar.

Dinî önderlerin masumiyeti.

Şîa'nın bütün fırkalarında imamlar masum kabul edildiği gibi tasavvufun bütün fırkalarında da evliya masum kabul edilir.

Ölülere ve kabirlere karşı aşırı tazim ve kabirlerin kudsiyeti.

Şiilikte ve tasavvufta türbeler meşhurdur. İki fırka da kabirden ve ehlinden medet beklemeyi, istiğase yapmayı, teberrük ve tevessül yapmayı din edinmiştir.

Dinî hakikatin beyanında dayandıkları deliller.

İki fırka da rüya, keşif, zuhurat, tecelliyat, ilham, manevi zevk hâli ve benzeri durumları şer'an muteber delillerden kabul ederler.

Vahdet-i Vücut, Hulûl ve İttihad akidesi.

İbnu Haldun (*rahimehullah*) Mukaddime'sinde şöyle der: “Sonra müteahhir sufiler keşif ve hissiyat ardında olanlar hakkında konuşmaya başladılar. Çoğunda mutlak surette hulûl ve vahdet-i vücut akidesi kendisini gösterdi. Böylece İmamiyye'nin ve Rafizilerin ilahın imamlara hulûl ettiğini ve imamların ilah oldukları sözlerine katılmış oldular.” [28]

Hidayet imamlığını Ali (*radiyallahu anhu*)'da hasretmek.

İki fırka da imamlığı sadece Ali (*radiyallahu anhu*)'da görür. Şiilikte hakiki imamlık Ali (*radiyallahu anhu*)'dadır. Bütün tasavvuf şeyhlerinin ve tarikatlarının senetleri de Ali (*radiyallahu anhu*)'ya kadar gider.

İmamlara ve evliyaya sadece ilah olana mahsus olan sıfatların verilmesi.

İki fırka da sadece Allah (*subhanehu ve teâlâ*)'ya mahsus olan zatî ve fiilî sıfatları dinî önderlerine atfediyorlar.

Şer'î yükümlülüğün (*tekليف*) imam veya veliden düşmesi.

Ehl-i Beyt sevgisi ve Emevi düşmanlığı

Elbette bundan başka ortaklıklar var ve her bir konunun çok ayrıntısı var ama bundan fazlasına yer ve zaman müsaade etmiyor.

Üç: Türkler Tasavvuf ile Nasıl Tanıştı ve Etkisi Ne Oldu?

Tasavvufun Türklere etkisi Türklerin İslam'a girmesiyle başlamıştır. Zira İslam'a yeni girmiş Türklerin ilk hocaları Farisi (*İranlı*) Müslümanlar olmuştur. Türklerle Arap Müslümanların ilk siyasi temasları Ömer (*radiyallahu anhu*)'nın hilafeti dönemine kadar gitse de Türklerin arasında İslam'ın yayılması ancak Velid bin Abdulmelik döneminde İslam ordusunun Kuteybe bin Müslim'in komutanlığı altında hicrî 86'dan sonra Ceyhun'u geçip Maverâünnehir bölgesinde (*Türkler ülkesi*) gerçekleşen fetihlerle başlamıştır. Ceyhun'un diğer tarafında Farslı (*İranlı*) Müslümanlar vardı. Fars toprakları Ömer (*radiyallahu anhu*) döneminde fethedilmişti. O zamandan beri Ceyhun'un diğer kıyısı olan Horasan bölgesi İslam hâkimiyeti altındaydı. İslam ordusu Horasan fethinden sonra Ceyhun'u geçip Maverâünnehir'i hâkimiyeti altına almak için birçok sefer düzenlemiştir ancak kalıcı fetih Kuteybe bin Müslim'in ordusuyla

gerçekleşmiştir. Dolayısıyla Türkler arasında İslam takriben hicrî 90'lardan sonra yayılmaya başladı. Maverâünnehir bölgesinin tamamıyla İslam'la kurtulması ise ancak hicrî 3.asırda gerçekleşti. Ve Türk kavimleri arasında İslam Dini ancak hicrî 4.asırdan sonra yerleşti. Bütün bu süreçte ilk derecede İslam'ı aldıkları ve öğrendikleri kendilerine en yakın olan komşuları Farslı (İranlı) Müslümanlar olmuştur.

Türk tarihini araştırmış olan en önemli isimlerden biri olan Fuat Köprülü bu süreci şöyle anlatır: *"Ömer bin Abdülaziz'in 'Mühtedilerden haraç almamak, her tarafta kervansaraylar ve hastahaneler vücade getirmek, adil bir idare kurmak' fikri layığıyla tik edilseydi, Maverâünnehir pek çabuk Müslümanlaştırılacaktı; lakin Emevilerin zalim ve menfaatperest siyaseti buna mani oldu ve Türkler'le uzun müddet harp devam etti. Çinliler, bu sırada teslim olan Taşkent hükümdarını haksız yere öldürdüler, oğlu Müslümanlara sığındı ve yardım istedi. Çinliler, Fergâna Ahşidi'nin yardımı ile kuvvetli bir ordu gönderdilerse de Ebu Müslim'in -Karlukların isyanı sebebiyle- yolladığı Ziyâd bin Sâlih kumandasındaki ordu onu tamamıyla mağlup etti. Artık bu muharebe Maverâünnehir'in mukadderatını kat'i surette belli etmişti: Maverâünnehir bundan böyle kat'i olarak İslamlaşacak, İslam medeniyeti dairesine girecekti. Hakikaten de öyle oldu (H. 133 - M. 750-51). Abbasiler zamanında Türkler Maverâünnehir'de bazı ufak tefek hareketlerde bulunmakla beraber büyük bir hareket yapamadılar. Emeviler devrinde olduğu gibi, Arapların karşısında kuvvetli Türk kitleleri yoktu. Çinlilerin yenilmesinden ve Türgiş Devleti'nin yıkılmasından sonra iki Türk zümresi meydana gelmişti: Yedi-su vilâyetinin bütününü ve Seyhun'un doğusunu Karluklar zapt ederek M.S. 766'da Türgişlerin merkezini de elde etmişler. Seyhun'un aşağı tarafını ise Oğuzlar elde ettiler ki bunlar Sou-lou'un vefatından sonra öteye beriye dağılmış olan Batı Türkleri idi... Maverâünnehir'in tamamıyla Müslüman olması Samanîler zamanındadır. El-Mu'tasım zamanında Maverâünnehir halkı artık umumiyetle Müslüman olmuşlar, hatta çöldeki kâfirlere karşı gazalarda bulunuyorlardı. Şaş (Taşkend) ahâlisi evvelce İslamiyet'i kabul ettikleri gibi, Seyhun'un kuzeyindeki İspîcab ahâlisi de ilk Samanî hükümdarı İsmail bin Ahmed'in amcası Nuh bin Esed tarafından şehir ele geçirildikten (M. 838) sonra, az zamanda ihtida etmişlerdi. Daha Halife El-Me'mun, sefirler vasıtasıyla yerli büyük ailelere mensup adamları hilafet merkezine celbediyor, büyük hediyeler ve mükâfatlarla onları ihtidaya mecbur bırakıyordu. Bu akla yakın İslamlaştırma siyasetine El-Mu'tasım zamanında daha kuvvetle uyuldu. Soğd, Fergâna, Ustrûşana, Şaş havâlisinden yetişen Türkler derhal halifenin hassa ordusuna alınıyordu. Türk-hassa askeri için Samarrâ şehrini vücade getiren El-Mu'tasım'dan sonra Irak'taki Türklerin sayısı ve nüfuzu gittikçe arttığı gibi bu hâl, Türkistan'ın süratle İslamlaşmasına sebebiyet verdi. Hicrî 350 senesinde Şaş ve Fârâb*

arasında tahkim edilmiş sınırın beri tarafındaki arazide Müslümanların hâkimiyetini tanımaksızın yaşayan -Karluklar, Oğuzlar ve Batı Türkleri kalıntılarından- 200000 çadır halkı İslamiyet'i kabul ettikleri gibi, Kâşgar ve Balasagun havalisinde İslamiyet 4.asırdan itibaren layıkıyla yerleşmeye başlamıştı. Herhalde, hicrî 5.asır esnasında Türk âleminin en geniş bir sahasını tamamiyle İslam medeniyeti tesiri altında ve İslamlaşmış görüyoruz.” [29]

Tasavvufun Türkler üzerindeki etkisini olduğu gibi görebilme açısından şu husus çok önemlidir: Türklerin İslamlaşma sürecinde Arap Müslümanlardan çok Farslı (*İranlı*) Müslümanlar etkili olmuştur. Bunun için dinî örfümüz ve dinî tabirlerimiz Araplardan çok Farslılara (*İranlılara*) benzer. Bu husus elbette dinî hayatın birçok alanında tesirlerini bırakmıştır. Ama konumuz tasavvuftur. Ve yukarıda söylediğim gibi tasavvufun beşiği Fars ve Fars ehli olmuştur. Dolayısıyla Türk halklarının İslam'a girerken tasavvufî esaslara haiz olan bir İslam'a girdiklerinde hiç şüphe yoktur.

Bu konuda Fuat Köprülü şöyle der: *“Eski İran ananelerini göğsünde saklayan Horasan, İslamiyet'ten sonra tasavvuf cereyanının başlıca merkezlerinden biri ve belki birincisi mahiyetinde idi. Bu yüzden Maverâünnehir İslamlaştıktan sonra bu cereyanın, İslamiyet'in evvelce takip ettiği yollardan Türkistan'a gireceği pek tabii bir hadise idi. Hakikaten öyle oldu. Herat, Nişâbur, Merv 3.asırda mutasavvıflarla nasıl dolmaya başladıysa, 4.asırda Buhara'da, Fergâna'da da şeyhlere tesadüf edilmeye başlandı. Hatta Fergâna'da Türkler kendi şeyhlerine Bab yani Baba namını veriyorlardı. Horasan'a herhangi bir münasebetle gidip gelen Türkler arasından da mutasavvıflar yetişiyordu; Meşhur sufî Ebu Said Ebu'l-Hayr'ın pek ziyade hürmet ettiği Muhammed Maşûk Tûsî ile Emîr Ali Ebu Halis Türk idiler. İşte bu gibi muhtelif âmiller tesiriyle, Türkler arasında tasavvuf cereyanı yavaş yavaş kuvvetleniyor, Buhara, Semerkand gibi büyük İslam merkezlerinden içerilere yayılıyor, din aşkı ile mücehhez birçok dervişler tarafından göçebe Türkler arasına yeni akideler götürülüyordu.” [30]*

Türklerin üstünde tasavvufun etkisini bir o kadar daha artıran başka bir etken daha vardır. O da Türk kavimlerinin takriben hepsinin Şamanist olmalarıdır. Türk Şamanizm'deki bütün batıl inançlara ve davranışlara tasavvuf beşik olmuştur ve İslam kılıfına sokulmaya yardımcı olmuştur. Türklerin Şamanizm'den kalıntı dinlerini İslam kılıfına sokarken Şîa'nın dilini kullanması da ancak tasavvufun etkisinden dolayıdır. Zira daha önce dediğim gibi tasavvuf Şiiliğin tesis ettiği bir dinden başka bir şey değildir.

Türk tarihi ve özellikle kadim Türk dinleri tarihiyle alakalı araştırmalarıyla meşhur olan Abdulkadir İnan *“Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntıları”* adlı

makalesinde şöyle der: “Dikkate değer ki yaptıkları, şamanlıktan başka bir şey olmayan Doğu Türkistan bakıcıları (yerli tabire göre “oyun”ları) kendilerinin pirleri olarak Hazreti Fâtıma’yı tanırırlar. Güya Hazreti Fâtıma’ya bu sanatı Cebrail öğretmiş imiş. Resmen Müslüman olan bu şamanlar, başka sanat erbabı gibi, kendilerine mahsus lonca teşkil etmişler ve bunun tüzüğü olarak bir risale de yazmışlardır. Bu risaleye “Risale-i Perihan” yahut “Peri Hanlık Risalesi” adını vermişlerdir. Bu isim, eski Budizm’deki “Burhan” (Buda) adının kitabe uydurulmasından başka bir şey değildir: “Purhan”ı “peri okuyan” (Perihan) şekline sokmuşlar, güya böylece İslami bir şekil vermişlerdir.” [31]

Ve şöyle der: “Salur Kazanhan’ın oğlu Uruz ağaca şöyle hitap ediyor:

Ağaç ağaç desem arlanma ağaç

Mekke, Medine’nin kapısı ağaç

Musa Kelimin asası ağaç

Büyük büyük suların köprüsü ağaç

Kara kara denizlerin gemisi ağaç

Şahı Merdan Ali’nin eğeri ağaç

Eğer erdir, avrattır korkusu ağaç

Beni sana asarlarsa kaldırma ağaç

Ağaca hitaben söylenen bu sözlerden Musa Kelim, Şahı Merdan Ali gibi sözler çıkarılırsa Altaylı Şamanistlerin mukaddes ağaçları için söyledikleri ilahilerinden farkı yoktur.” [32]

Ve şöyle der: “Salur Kazan suya hitaben şöyle diyor:

Çığınım çığınım kayalardan akan su

Ağaç gemileri oynatan su

Hasan’la Hüseyin’in hasreti su

Bağ ve bostanın ziyneti su

Ayşe ile Fâtıma’nın nikâhı su

Kara başım kurban olsun suyum sana!

Bu da Altaylıların ırmak ve göl ruhlarına (yere-suya) söyledikleri ilahilerden farksızdır.” [33]

Ve şöyle der: “Kazak-Kırgızların halk edebiyatı Şamanizm tetkiki için en önemli kaynak teşkil eder. Hatta dinî menkıbe ve hikâyelerde bile Şamanizm unsurları doludur. Hazreti Ali’nin kâfirlerle savaşlarını, Hasan ve Hüseyin’in şehadetlerini anlatan manzum hikâye ve menkıbelerde İslam kahramanları tıpkı Kazak-Kırgız gibi inanırlar ve düşünürler. Bunların da yardımcı ruhları vardır. Matem yaptıklarında tıpkı Kazak-Kırgızlar gibi tören yaparlar. Mesela Kerbela faciasını tasvir eden manzum bir hikâyede Hüseyin için ruhların yaptıkları matem şöyle tasvir ediliyor:

Üçüncü kat gök üstünden

Yakasını parçalayıp İsa geldi

İnleyip yaka yırtıp feryat edip

İbrahim’le İsmail dâhi geldi

Kazak-Kırgızların tasvirine göre matem alâmeti olarak Peygamberler de yakalarını yırtarlar, bağıra çağıra ağlarlardı. XIX. Yüzyıl başlarından beri Kazaklar arasında Hazreti Ali ve Kerbela faciasına ait efsanevi hikâyeler yayılmıştır. Bu hikâyelerde hazreti Ali de eski Türk masallarındaki kahramanlar gibi yedi gün uyur, düşmanla yedi gün yedi gece güreş yapar. Bazen kadın düşmanla güreş yapar, onu mağlup ettikten sonra evlenir. Kazak halk şairleri eski devirlerden kalma destanların kahramanların yerine Hamza, Ali, Hüseyin gibi İslam kahramanlarını koyarak eski milli destanlarının bir kısmını İslam büyüklerinin menkıbeleri şekline sokmuşlardır. Bu hikâyeler eski Şamanizm kalıntılarına İslami renk vermekle beraber resmî Müslümanlığın Altayların içerisine kadar kök salmasında da yardım etmiştir. Bu hikâyelerin mevzuları şüphesizdir ki İran folklorundan alınmış fakat Sünni Kazakların hoşuna gidecek bir şekilde işlenmiştir.” [34]

Evet! Türkler İslam’ı kabul ettiklerinden bugüne kadar tasavvuf esaslı bir din anlayışını benimsemişlerdir, bunu yaşamışlardır, muhafaza etmişlerdir ve yaymışlardır. Karahanlılar’dan tutun da kendini İslam’a nispet eden son Türk Devleti Osmanlı’ya kadar bütün Türk Devletleri tasavvufu kabul etmişlerdir, halkın arasında güçlenmesini ve yayılmasını desteklemişlerdir. Türklerin arasına tasavvufu taşıyan şüphesiz en önemli şahsiyetlerden biri olan Ahmed Yesevi, Karahanlılar zamanında (h.225-608) yaşamıştır. Bu kişi Türklerin

tasavvuf tarihi açısından şüphesiz en önemli kişilerden birisidir. Zira göçebe Türklerin İslam'a girmelerine büyük etkisi vardır. Ve sonra Anadolu topraklarına İslam'ı götürmüş olanlar da Yesevi Sufilerdi. Sonra Büyük Selçuklu dönemi (h.428-551) mutasavvıfların yetiştiği ve tarikatlarının esaslarını oluşturdukları zamandır. Anadolu Selçuklular dönemi (h.467-707) ise muhtelif tarikatların büyüdüğü ve Anadolu'ya kök saldıkları zamandır. Osmanlı dönemi (h.698-1340) ise bu iki devletin tasavvuf mirasının varisi, en büyük hamisi ve davetçisidir.

Hicrî 3. asırdan hicrî 14. asra kadar ve bugün hâlâ Türkleri işleyen tasavvufun elbette Türkiyeli Müslümanlar üzerinde birçok etkisi var. Zamanımızda Türkiye'de âmil olan tarikatları ve etkilerini zikretmek için en azından bir bu kadar daha yazmak lazımdır. Ama ben burada güncel bağlam dâhilinde önemli bulduğum için sadece bir hususa değinmek istiyorum.

Tasavvuf Türkiyeli Müslümanları Bâtını ve İbâhi (*her şeyi mubah sayan*) bir topluluğa dönüştürdü.

Zahiri söz ve amellerin bir değerinin kalmadığı bilakis kişinin bânîni hâli dini için ve kıymeti için kıstas olan bir topluluk meydana geldi. Tasavvuf, insanları izhar ettikleri kavli ve amelî gerçeklere göre değil, iddia ettikleri hayallere göre değerlendiren bir topluluk yetiştirdi. Tasavvuf halka, hocalarda ve idarecilerde "*bir hikmeti vardır*" anlayışında bir masumiyet kabul ettirdi. Yaptıkları apaçık İslam'a muhalif olmasına rağmen "*İslam'a hizmet ediyorlar*" anlayışını kabul ettirdi.

Bu bağlamda doğrudan tasavvufla ilişkilendirilmeyen ama esaslarında bânîni felsefeyi bilerek veya bilmeyerek özümsemiş üç fırkayı örnek vermek isterim. Bu fırkaların görüş önderlerinin sapıklıkları esasta Bâtıniliğe dayandığı gibi bu sapık fırkaları doğrulayan ve tabi olanlar da nefislerinde Bâtıniliğin etkisiyle tabi olanlardır.

Bir: Fethullah Gülen Cemaati.

Özellikle son darbe girişimi sonrası bu cemaatin ne kadar sapık olduğu herkesçe görülür oldu. Namaz ve tesettür gibi İslam dininde kat'i olan ibadetleri terk ettirmesinden tut, Kur'an ve meleklerle alay etmek veya Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem*)'i küçük düşürmek gibi icma edilmiş açık küfürlere kadar birçok İslam'a muhalif söz ve davranışları olan Fethullah Gülen ve Cemaati nasıl bu kadar kabul görebildi?

"Arkadaşlarıma çok söylemişimdir, yani Cebrail (aleyhisselam)'ı çok severim âşık gibi, burnumun kemikleri sızlar, hiç görmediğim tanımadığım bir melek

bu. Bu bir parti kursa ben ona diyeceğim ki; sen bir parti kurdun ama müsaadenle ben seni desteklemeyeceğim yani” [35]

Veya “Yani Efendimiz bana gelse dese ki; bakın benim Efendimize sonsuz saygım var yani, Hilye-i Şerif’in bir tek muyu mübareki için ruhumu feda ederim. Ama bana açıktan açığa gelse, uyku-muyku değil yani, şurada dese ki; “Fethullah, bu iş tamam artık, sen ve bazı arkadaşların gidin, mağaralarda bundan sonra inziva yapın” dese bana, açıktan açığa dese, aynı şemailini görsem ben, şemailde olduğu gibi, diyeceğim ki biliniz; “Ya Rasûlullah, sana saygım sonsuz. Allah beni senden ayırmasın. Fakat müsaade buyurursan ben sen vefat etmeden evvel o dediğin şeyleri vefatından sonra dediğin şeylere tercih edeceğim ben” [36]

Veya “Dünya kadar onun hafızı yetişir, her gün sabah okurlar. Ama bu bizim içimize ne anlatıyor? Ne zaman kitaptan kurtulacağız? Ne zaman? Ne zaman artık içimizin söylediği şeyleri dinleyeceğiz? Kitap bir rehberdir. Hep körler gibi birine arkadan takılarak gidilmez ki” [37]

Apaçık küfür olan bu sözleri sarf eden bir insanı hazırda olanlar niye inkâr etmediler ve itiraz etmediler? Tabileri bu kişiyi nasıl Müslüman kabul edebildiler? Çünkü Bâtıniler! Onlara göre biz zavallı cahiller bu adamın sözlerini ve ardında yatan büyük sırları anlayamıyoruz. Küfür zannederek inkâr ediyoruz. Ama kendileri efendilerinin masum olduğunu bildikleri için bu sözlerin sırlarını göremez olsalar bile kabul ediyorlar. Ağzından çıkan her söz, zahiren küfür olsa dahi sorgulamadan tasdik ediyorlar ve din ediniyorlar. Bu sapıkları bu hâle getiren tasavvuftur. Tasavvufun müridlerinin iliklerine kadar işlediği Bâtınlıktır.

İki: AKP Hareketi.

Gülenciler kadar olmasalar da Erdoğan ve din kardeşleri de bâtını tevillere dayandırarak şeriata muhalif davranmayı kendilerine mubah kabul ediyorlar. Ameli zahiriyle değil bilakis bâtını yönüyle yargılıyorlar. Apaçık küfürler işlenilmesine rağmen yapılanları batıl olarak reddetmekten engelleyen yine Bâtını zihniyettir. Söylenilen sözler ve yapılan ameller değil, gizlenilen ve AKP davetçilerinin kendi aralarında fısıldaştıkları şeyleri hüküm için muteber kabul ediyorlar. Bunun için Erdoğan *“Birbirimizi aldatmayalım. Biz gerekiyorsa şu mücadeleleyi verirken... Eğer benim emir komuta merkezim bana papaz elbisesi giyeceksin diyorsa papaz elbisesini giyer bu şekilde gider görevimi yaparım. Niye? Çünkü bizim mücadele sıradan bir mücadele değil de onun için” [38]* dediği zaman bu sözü duyanlar itiraz etmediler. Çünkü bu küfür sözlerinin ardında gizlenmiş hakkın var olduğuna itikad ediyorlar.

Üç: Kur'ancılar.

Bunlar sadece Kur'an ile yetinip ayetleri saf hevalarına dayanan tevillerle yorumlayan muasır Bâtınilerdir. Bunların arasında en sefillerinden biri Edip Yüksel adındaki zındıktır. Bu taifenin nassın zahirine ve Arap dil kurallarına aykırı yaptıkları tevillerine kendileri gibi sapık olanların yanında kabulünü sağlayan din edindikleri Bâtını felsefedir. Her fırsatta kendisinin mürted olduğunu dile getiren bu serseri alışlagelmiş tasavvufi bâtınilerin zıddı yönünde muasır akılcı Bâtıniler için güzel bir örnektir. 19 safsatası ve kendi kıt aklıyla ayet-i kerimelerden yaptığı bâtını çıkarımlarla peygamberin kendisi olduğu yeni bir din tebliğ etmek istiyor.

Velhasıl, tasavvufun tarikat ehline ve muhiplerine doğrudan çok zararları olmuştur ve oluyor. Her zarardan evvel Allah (*celle ve âlâ*)'yı bırakıp bazı sefillere veya ölümlere sadece Allah (*celle ve âlâ*)'nın hakkı olan kulluklarını sarf etmeleri muhakkak en büyük zarardır. Beşer olanı, âlemlerin Rabbine eş görmeleri veya O'nda ittihad etmiş görmeleri veya güya Allah (*celle ve âlâ*)'nın beşere hulûl etmiş olmasını görmeleri gibi şirk ehlinin edepsizlikleri ve kabir ehline istimdad, istiğase, istişfâ', dua, kurban kesmek ve adak adamak gibi ibadetlerde bulunmaları onları helak eden etkilerdir. Bunlar Müslümanlar yanında malum şeylerdir. Bu yazıda tasavvufun bu helak edici etkilerine girmedim.

Bu yazıda daha ziyade tasavvufun bütün toplumun içinde oluşturduğu ve takriben bütün muhtelif İslam fırkalarında varlığını gösteren derin bir etkisinden bahsettim. O da yukarıdaki sayfalarda izah etmeye çalıştığım *"Bâtınilik ve Dini Önderlerde Masumiyet Telakkisi"*dir. Bu fesadın tezahürü sadece tasavvufi fırkalarda değil bilakis zahiren tasavvuf düşmanı olan ama Platon felsefesinde tasavvufla buluşan veya mutasavvuf olmayan ama metafizik, mistik hurafelere açık olan veya mutasavvıf olmayan ama babadan gelen dinin kör taklitçisi olanlarda da görülebiliyor. Tekfirci olarak addettiğimiz kişilerin bazısında Bâtınililiğin etkisi vardır. Hatta kendisini selefi addeden bazılarında dahi Bâtınililiğin etkilerini görebilirsin.

"Ne yani? Bütün bu sapkınlıkların sebebi sadece tasavvuf mudur?" diye itiraz edilse derim ki: Bütün bu sapkınlıkların sebebi sadece tasavvuftur demiyorum. Bütün bu sapkınlıkların sebebi Bâtıniliktir, diyorum. Ama Bâtınililiğin gizlenmek için kullandığı elbise tasavvuftur. Tasavvuf ile toplum üzerinde etkisini gerçekleştirmiştir. Tasavvuf vesilesiyle Bâtınilik insanların tasavvuruna o kadar yayılmıştır ki tasavvufla ilişkilendirilmeyenleri dahi etkilemiştir.

Yani tasavvuf Bâtınlık için sadece bir araçtır. Bizim dinimiz hayali değildir. Bilakis gerçektir. Gerçek ve mundabit dayanakları vardır. Kur'an Allah (*celle ve âlâ*)'nın kelimidir. Onu Arapça konuşmuştur. Rasûlü Muhammed (*sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem*) mücmelini, mutlakını, umumunu ve müşkilini beyan etmiştir. Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem*) bu ümmetin ihtiyaç duyduğu her şeyi bildirmiştir. Sahabe (*radiyallahu anhum*) Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem*)'in haber verdiklerinden asla bir şey kaybetmemişlerdir veya ihmal etmemişlerdir veya ona ilave etmemişlerdir. Din sahabe (*radiyallahu anhum*)'un Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem*)'den rivayet ettiğiidir. Dinin hamileri haberin ve dilin âlimleridir. Keşfin, zevkin veya akli ilhamların cahilleri değil.

İmam Malik bin Enes (*rahimehullah*)'ın dediği gibi: *"Bu ümmetin evveli ne ile ıslah olduysa, sonra gelenleri de öyle ıslah olur. O gün dinde olmayan şeyler, bugün de dinden değildir."*

Ya Rabb! Bizi sahabenin yolundan ayırma! Âmin!

1- El-Milelu ve'n-Nihel, 1/292. Daru'l-Marife baskısı h.1404

2- Fedâihu'l-Bâtıniyye, 11,12. Muesseset-u Dari Kutubi's-Sekafiyye baskısı

3- El-Fark-u Beyne'l-Firak, 1/266. Daru'l-Âfâkı'l-Cedide, ikinci baskı m.1977

4- El-Fark-u Beyne'l-Firak, 1/278. Daru'l-Âfâkı'l-Cedide, ikinci baskı m.1977

5- El-Harakâtu'l-Bâtıniyye, 30. Mektebetu'l-Aksa, birinci baskı h.1404

6- Cabir bin Yezid el-Cufi. Şîa kitaplarından Bihâru'l-Envâr ve başkalarında Cabir'in Yezid'in Ebu Cafer el-Bâkir'den izhar etmekle emrolunduğu 70000 hadis rivayet ettiğini ve gizlemekle emrolunduğu diğer bir 70000 hadisi rivayet ettiği söylenilir. Hicrî 4.asır Şîa rical âlimlerinden olan Ebu Amr el-Keşşi, Zurara bin Ayan'ın şöyle dediğini nakleder: *"Ebu Abdullah'a (Cafer es-Sadık) Cabir'in hadisleri hakkında sordum. Şöyle dedi: "Onu babamın (Ebu*

Cafer el-Bâkir) yanında sadece bir defa hariç hiç görmedim. Benim yanıma ise hiç gelmemiştir.””

[7-](#) El-Burhan, 1/64. Muessesetu’l-A’lami li’l-Matbuât, ikinci baskısı h.1427

[8-](#) Esâsu’t-Tevîl, 164. Menşûrât-u Dari’s-Sekâfe baskısı

[9-](#) El-İdâh, Mukaddime. Matbaatu’l-Kesulukiyye, birinci baskı m.1964

[10-](#) El-Hacc Sûresi 29

[11-](#) El-Burhan, 5/286. Muessesetu’l-A’lami li’l-Matbuât, ikinci baskısı h.1427

[12-](#) Tefsiru’l-Ayyâşi, 2/20. Muessesetu’l-A’lami li’l-Matbuât, birinci baskı h.1411

[13-](#) El-Burhan, 5/386. Muessesetu’l-A’lami li’l-Matbuât, ikinci baskısı h.1427

[14-](#) el-Bakara Sûresi 115

[15-](#) El-Burhan, 1/58. Muessesetu’l-A’lami li’l-Matbuât, ikinci baskısı h.1427

[16-](#) Miratu’l-Envâr ve Mişkâtu’l-Esrâr, 6. Muessesetu’l-A’lami li’l-Matbuât, ikinci baskısı h.1427

[17-](#) Es-Sevârimu’l-Muhrika, 206. Daru Meşar, birinci baskı h.1427

[18-](#) Mizânu’l-Hikme, 1/158, 159. Daru’l-Hadis, birinci baskı h.1422

[19-](#) Bir kaside türüdür.

[20-](#) El-Futuhâtu’l-Îlahiyye, 351. Âlemu’l-Fikr baskısı

[21-](#) en-Nisa Sûresi 83

[22-](#) Kitabu'l-Luma' fi't-Tassavuf, 44. Daru'l-Kutubi'l-Hadîse baskısı h.1380

[23-](#) Camiu'l-Usul fi'l-Evliya ve Envaihim ve Evsafihim, 258. Yayınevi yok

[24-](#) Kûtu'l-Kulub, 1/270. Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, ikinci baskı h.1426

[25-](#) Er-Risaletu'l-Kuşeyriyye, 1/159 ve 160. Mektebetu's-Şâmile

[26-](#) Hilyetu'l-Evliya, 10/350. Daru'l-Kutubi'l-Arabi, dördüncü baskı h.1405

[27-](#) El-Yevakîtu ve'l-Cevâhir, 1/130. Daru Sâdır baskısı

[28-](#) Mukaddimet-u İbn-i Haldun 1/178. Mektebetu's-Şamile

[29-](#) Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, 13,14. Türk Tarih Kurumu Basımevi, üçüncü baskı m.1976

[30-](#) Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, 18. Türk Tarih Kurumu Basımevi, üçüncü baskı m.1976

[31-](#) Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 4.sayı. Yayın Tarihi 1952

[32-](#) “Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntıları” Abdulkadir İnan

[33-](#) “Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntıları” Abdulkadir İnan

[34-](#) “Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntıları” Abdulkadir İnan

[35-](#) <https://www.youtube.com/watch?v=nWvOFSkFocY>

[36-](https://www.youtube.com/watch?v=4p3ierEjTBg) <https://www.youtube.com/watch?v=4p3ierEjTBg>

[37-](https://www.youtube.com/watch?v=UfM-LA4wJEo) <https://www.youtube.com/watch?v=UfM-LA4wJEo>

[38-](https://www.youtube.com/watch?v=wJsObA98ZeA) <https://www.youtube.com/watch?v=wJsObA98ZeA>